

Cu Leonard Velcescu, în căutarea originilor

(Observatorul, 11 martie 2008,

http://www.observatorul.com/articles_main.asp?action=articleviewdetail&ID=7454)

Recent apărută la editura franceză *Les Presses Littéraires*, cartea domnului Leonard Velcescu, „Dacii în sculptura romană. Studiu de iconografie antică“, are pentru noi, românii, nu numai o excepțională importanță istorică, ci și una sentimentală. Pentru că, în această lucrare, autorul analizează și cataloghează peste o sută de sculpturi romane care-i înfățișează pe strămoșii noștri. Încununarea celor 15 ani de cercetări intense în muzeele lumii și în siturile conservând relicve ale Antichității o constituie identificarea unor reprezentări necunoscute până acum ale regelui dac Decebal.

Leonard Velcescu s-a născut în anul 1961, la Pitești. După absolvirea Liceului de Artă din localitate, a emigrat în Franța împreună cu mama sa, Cornelia Velcescu, sculptoriță și pictoriță apreciată. Și-a continuat studiile la Universitatea Paris IV, iar în anul 2000 a obținut titlul de doctor în Istoria Artei. Mărturie a iubirii pentru pământul natal, cartea de față este o extensie a tezei de doctorat susținută la Sorbona și *École Pratique des Hautes Études*.

Prin descoperirile făcute și prin profunzimea interpretărilor, doctorul Leonard Velcescu ridică încă unul din vălurile care ascund civilizația plină de taine a celor pe care Herodot îi numea „cei mai viteji și mai drepti dintre traci“.

– *Domnule Leonard Velcescu, pentru început v-aș ruga să ne spuneți câteva cuvinte despre studiul dvs. Ce îl singularizează față de celelalte lucrări din domeniu?*

– În această carte am încercat, mai întâi, să dau o viziune de ansamblu asupra reprezentărilor iconografice ale dacilor în Antichitate. După descrierea contextului istoric în care a apărut conceptul de „barbar“ în lumea romană, am definit – pe baza descrierilor literare și artistice antice existente – tipul de „barbar“, în general, și cel de „barbar dac“, în particular. Cu alte cuvinte, pornind de la basoreliefurile Columnei lui Traian și ale monumentului de la Adamclisi, am conturat „portretul-robot“ al dacului, pe baza căruia pot fi identificate alte reprezentări iconografice ale acestui popor. Am întocmit, apoi, inventarul sculpturilor de daci cunoscute sau descoperite de mine – inventar însoțit de un aparat ilustrativ complet – și am descris și comparat piesele cele mai semnificative. Dintre operele cercetate, un loc foarte important îl ocupă cele care îl înfățișează pe Decebal. În trecut, studiul comparativ al busturilor regelui dac a fost abordat de mai mulți autori, dar în lucrarea mea această metodă este aplicată, pentru prima dată, la sculptura statuară. În sfârșit, am abordat problematica restaurării sculpturilor antice reprezentând daci și am analizat tipurile de roci folosite, cu scopul de a facilita identificarea ariei geografice de proveniență și alegerea materialelor necesare refacerii operelor deteriorate. Dar, mai presus de toate, în studiul meu am încercat să răspund unor întrebări legate de civilizația dacilor și de relațiile lor cu Roma.

– *Când a apărut ideea acestui proiect inedit și în ce a constat munca de catalogare și identificare a sculpturilor antice înfățișând daci?*

– Ideea de a studia din punct de vedere iconografic reprezentările de daci din arta sculpturală a Antichității a început să se contureze în timpul primilor ani de studenție la Sorbona. Am

considerat că este un subiect interesant și care ieșea, ca să spun așa, din cadrul obișnuit, tradițional al tezelor de doctorat. Am început căutarea acestor sculpturi cu aproape două decenii în urmă. De existența unora în anumite locuri – muzee, colecții particulare, situri arheologice – aflasem din literatura de specialitate. Multe le-am identificat însă cutreierând sălile muzeelor și, mai ales, scotocind prin depozitele acestor instituții. Muzeele marilor orașe – Paris, Madrid, Berlin, Oxford, Toulouse, Bruxelles, New York, Atena, Sankt Petersburg, Praga... – sunt pline de sculpturi reprezentând daci, dar cea mai mare parte se află, evident, în Italia. Cercetările întreprinse în muzeele de acolo și în rezervele acestora mi-au oferit minunate surprize. Astfel, în Muzeul Forului lui Traian, am descoperit, în 1998, numeroase fragmente de statui și basorelieful necunoscut, iar în Muzeul *dell'Opera di Santa Maria del Fiore*, din Florența, am identificat un cap antic de dac atașat la un corp de statuie din perioada medievală.

Cercetările mele au inclus, deci, nu numai statui sau busturi păstrate într-o stare mai mult sau mai puțin bună, dar și fragmente – capete, torsuri, mâini, picioare... Identificarea am făcut-o în urma analizării aprofundate a detaliilor și pe baza studiului comparativ. Un astfel de detaliu este încălțăminte, asemănătoare opincilor care se poartă și astăzi pe la noi, de exemplu, în satul Izverna, din zona Mehedinți. În afara sculpturilor înfățișând personaje mature, în Forul lui Traian, dar și în alte muzee, am găsit și reprezentări de copii de „barbari“, care, după fizionomie și îmbrăcăminte, se înscriu în iconografia dacică de pe Columnă.

– *De unde provin aceste sculpturi de daci?*

– Cele mai multe au fost găsite în Forul lui Traian și sunt opera unor artiști de „curte“. După cum se știe, în timpul împăratului Traian (98-117 d.Hr.), arta romană se afla la apogeul ei. În consecință, calitatea sculpturilor este remarcabilă, atât sub aspectul fizic al personajelor, cât și sub cel psihic. Trebuie să subliniez că aceste opere sunt adevărate lecții de sculptură și de reprezentare realistă. Pentru a-i înfățișa pe daci, artiștii romani nu au folosit o imagine stereotipă, așa cum se obișnuia, de pildă, pentru divinități, ci au apelat la modele reale, și anume la prizonierii daci, aduși în număr foarte mare la Roma. Stilul este realist, caracteristic pentru această perioadă, detaliile sunt minuțios realizate. Conform reconstituirilor Forului lui Traian făcute de italieni și, mai recent, de americani, la origine au fost în jur de o sută de statui de daci. Realizate din marmură, ele erau așezate deasupra porticelor (galeriilor) care înconjurau piața principală a forului, în dreptul fiecărei coloane care susținea porticul. La aceste statui trebuie să le adăugăm pe cele care au făcut parte din faimosul portic din porfir roșu al forului. Deși este menționat în mai multe scrieri ale Antichității, arheologii n-au reușit să găsească nici o urmă a acestui ansamblu și, deci, n-au putut să-l localizeze. Dar faptul că a existat în realitate este dovedit de cele cinci statui de daci din porfir roșu-vișiniu – din care două sunt la Luvru, iar trei la Florența –, ca și de fragmentele de sculpturi aflate în depozitele Forului lui Traian...

Există și statui de daci făcute într-o perioadă posterioară lui Traian (de exemplu, în timpul lui Hadrian), dar acestea au altă origine și altă istorie. Am în studiu o serie de imagini de „barbari“ (daci) încă neincluse în catalogul cărții: unele sunt antice, altele au fost făcute într-o perioadă mai recentă, într-un stil amatoristic, provincial, rustic.

– *De ce credeți că nu s-a mai găsit nici o urmă a porticului din porfir roșu?*

– Pentru că toate complexele monumentale din Roma și, cu predilecție, forurile imperiale, garnisite cu marmuri colorate în diferite nuanțe, au fost jefuite în timpul Renașterii și Barocului, materialele luate fiind reutilizate la noile construcții.

– *Cum apar dacii în aceste reprezentări sculpturale?*

– Au o atitudine demnă, liniștită, naturală, și nu una de umilință sau de furie, mai potrivită condiției lor de învinși și prizonieri. Un alt aspect interesant al acestor sculpturi de daci este poziția mâinilor: împreunate în față. O atitudine similară adoptau țărani de la noi atunci când voiam să-i fotografiez: mă rugau să aștept puțin, își aranjau hainele, le scuturau și apoi își împreunau mâinile în față, la nivelul pântecului. De ce sunt reprezentați dacii astfel, când se știe că romanii obișnuiau să își înlănțuiască prinșii „barbari” cu mâinile la spate, rămâne, deocamdată, un mister.

– *Un comentator al studiului dvs. observa că nici un alt popor subjugat de Roma nu s-a bucurat de o onoare atât de mare.*

– Faptul că împăratul a decis să-și decoreze forul cu statui de daci, popor considerat „barbar” de către romani, când mult mai logic ar fi fost să pună reprezentări ale personalităților autohtone, constituie un mare mister. Astfel, acest monument conceput să-l slăvească pe Traian îi glorifică, în aceeași măsură, și pe daci. Este un fapt total ieșit din comun: în cel mai de preț loc al lor, romanii au implantat, de bună voie, imaginea dacilor, un popor învins, imaginea lumii „barbare”. Numărul impresionant de statui de daci realizate pentru Forul lui Traian constituie un adevărat omagiu adus de Roma celui mai redutabil adversar al ei, o dovadă de respect și admirație față de învinși.

– *Un mister rămâne și faptul că, după două secole, un alt împărat roman, Constantin, și-a decorat Arcul de triumf cu opt statui de daci provenind din Forul lui Traian. Cercetând sculpturile de daci ați identificat câteva care îl înfățișează pe Decebal.*

– Trei dintre sculpturile analizate de mine prezintă mari similitudini. Bustul aflat în Muzeul Vaticanului (sala Braccio Nuovo, nr. 127, inv. 2214) – pentru prima dată atribuit lui Decebal de Emil Panaitescu – a fost descoperit în Forul lui Traian cu prilejul unor săpături făcute în anul 1822. Înainte de a fi expus, bustul a fost restaurat. Expresia chipului este naturală, realistă, privirea pătrunzătoare și ageră, conferind personajului o mare hotărâre de sine. Toate caracteristicile vorbesc despre un om inteligent și cult. Capul este acoperit cu binecunoscuta căciulă dacică – pileus. La Florența, în Giardino di Boboli, din Palatul Pitti, se află două statui de daci. Una dintre ele reprezintă un nobil (tarabostes) de o statură și o noblețe impresionante. Capul și partea inferioară a brațelor sunt făcute din marmură albă, iar restul – din porfir roșu-vișiniu. Personajul poartă căciula dacică și este înveșmântat cu o mantie lungă ce trece de genunchi, prinsă pe umărul drept cu o fibulă în formă de disc. Pantalonii – largi – sunt legați în jurul gleznelor cu ajutorul sireturilor de la „opinci”. Statuia este menționată pentru prima dată pe la începutul secolului al XVI-lea, la Roma, dar nu există nici o însemnare privind locul și timpul când a fost descoperită. Analiza stilistică, analogiile și unele informații istorice relevă că a fost realizată între anii 107 și 115 d.Hr. Și această sculptură a suferit, în decursul timpului, mai multe restaurări. Comparând capul statuii cu cel al bustului din Muzeul Vaticanului, am observat cu mare uimire că trăsăturile și felul cum este așezată căciula sunt foarte asemănătoare. Concluzia este că cele două sculpturi înfățișează una și aceeași persoană. În sfârșit, tot la Florența, în Muzeul Bisericii Santa Maria

del Fiore, există încă o reprezentare a unui nobil dac. Nici locul unde a fost descoperită această sculptură nu este cunoscut. Deși chipul personajului este destul de deteriorat, din cauză că piesa a fost expusă timp îndelungat în exterior, asemănarea cu celelalte două chipuri este flagrantă. În fața acestei situații, mi-am pus întrebarea: de ce și-au dat osteneală romanii să reprezinte același nobil dac de mai multe ori? Iar răspunsul a venit firesc: pentru că era vorba de o personalitate importantă a acestui popor, poate chiar regele lor, Decebal. Ipoteza capătă o susținere solidă când se constată asemănările foarte mari între aceste imagini și cele de pe Columnă care îl înfățișează cu certitudine pe Decebal, cum ar fi, de exemplu, cea din scena luptei de la Tapae (XXIV).

La Ermitaj există încă un cap de dac similar cu celelalte trei. Dar ce m-a intrigat puțin – și din această cauză am ezitat să-l tratez laolaltă cu celelalte – este faptul că personajul pare să fie mai în vârstă. Probabil este un membru al familiei lui Decebal. Textele antice pomenesc chiar de un frate al regelui dac, pe nume Diegis.

Mentionez că ne aflăm în domeniul supozițiilor și ipotezelor plauzibile, și nu în domeniul adevărului absolut și al „dogmelor”. În lucrarea mea nu am căutat să tratez problemele în mod definitiv, ci să las loc pentru ca cercetarea să poată fi continuată.

– În încheierea discuției noastre, vă rog să-mi spuneți câteva cuvinte despre proiectele dvs?

– Pentru mine, studiul iconografiei antice a dacilor nu este un capitol încheiat: în prezent, pregătesc un „Corpus” cu toate reprezentările de daci cunoscute, basoreliefuli, busturi sau statui, piese păstrate integral sau fragmente. Trebuie să subliniez că există sculpturi înfățișând daci încă neidentificate. De exemplu, în literatura germană sunt menționate asemenea lucrări, despre care nu se mai știe absolut nimic. Încerc să le localizez și să le identific. Scopul cercetărilor mele este acela de a releva importanța deosebită a acestor sculpturi antice – care pentru noi, românii, constituie adevărate documente de identitate – și de a le repune la adevărata lor valoare.

Interviu cu dr Leonard Velcescu

(România văzută de sus, ianuarie-martie 2011, Crenguța Vișinescu)

-Recent aparută la Editura franceză Les Presses Littéraires și în curând distribuită în toate colțurile lumii, cartea dumneavoastră, **Dacii în sculptura romană. Studiu de iconografie antică**, este o extensie a tezei de doctorat susținută la Sorbona și École Pratique des Hautes Études. Când a apărut ideea acestui proiect inedit și în ce a constat munca de catalogare și identificare a sculpturilor antice înfățișând daci?

-Studiul meu a apărut în anul 2008, în limba română, *Dacii în sculptura romană. Studiu de iconografie antică*, iar în anul 2010 a apărut și în limba franceză cu titlul, *Les Daces dans la sculpture romaine. Étude d'iconographie antique*, la același editor francez, Éditions Les Presses Littéraires. Acest proiect de a studia statuile monumentale de daci a început să se contureze încă din primii ani de studenție la Sorbona.

În bibliografia pentru examene, într-una din cărți, am dat peste statuile de daci păstrate la Muzeul Luvru. Văzând aceste sculpturi am rămas uimit, a fost ca o revelație, ca o aducere aminte a ceva important din trecut, ca o trezire dintr-o ignoranță care nu era voită, neștiind însă că voi începe o muncă dificilă de cercetare și chiar de pionierat, am putea spune. Știam câte ceva despre aceste reprezentări monumentale de daci, dar nu bănuiam că sunt atât de numeroase și nu știam la acea dată pentru ce anume au fost realizate, în ce context, importanța culturală și valoarea lor iconografică. Prin urmare, am început să identific aceste statui și să le analizez. Progresiv, a început să se contureze subiectul major pentru teza mea de doctorat.

-În ce constă viziunea absolut originală și singulară a acestei lucrări?

-Acest studiu a permis, pentru prima oară, să fie făcute cunoscute și puse în valoare aceste reprezentări statuare de daci, analizându-se asemănarea lor cu locuitorii anumitor regiuni din România de azi, ce sunt descendenții direcți ai dacilor. Folosesc denumirea de dac, daci, pentru aceste reprezentări sculpturale, pentru că în literatura de specialitate sunt menționate astfel. Să nu uităm, însă, că dacii, geții, carpii, chiar și frigienii care au fondat colonii în Asia Mică, reprezintă, de fapt, același popor, aceeași mare familie pomenită de Herodot (Istoriei, V, 3), numeroasa familie a tracilor.

-De unde provin aceste sculpturi de daci?

-Majoritatea acestor sculpturi provin din Forul lui Traian, la Roma. O mare parte din aceste statui ce îi reprezintă pe Daci au fost realizate în urma războaielor dintre romani și daci (între 101-106 d.Hr.), pentru a fi plasate în Forul lui Traian (Roma), într-un spațiu arhitectural bine definit: pentru fațada clădirii "Basilica Ulpia", pentru porticurile pieței acestui For, pentru intrarea monumentală, pentru "Porticus Purpuretica", ansamblu arhitectural neidentificat încă. Toate aceste opere sculpturale sunt păstrate în numeroase muzee din întreaga lume.

Pentru a-i înfățișa pe daci, artiștii romani nu au folosit o imagine stereotipă, cum se obișnuia, de pildă, pentru divinități, ci au apelat la modele reale. Stilul este de o modernitate extraordinară, temelie a tuturor reprezentărilor ce ulterior au atins apogeul în Renaștere.

-Ce a reprezentat acest moment din iconografia antică în istoria sculpturii mondiale?

-Marea calitate sculpturală și iconografică caracterizează aceste opere, aceste reprezentări de daci; figurile dacilor pot fi considerate ca fiind adevărate portrete (prezintă afinități evidente cu modelul sculptat) ce particularizează fiecare personaj de dac reprezentat în arta romană. De asemenea, remarcăm fizionomia lor aparte, naturală și demnă. Marea majoritate a acestor sculpturi au fost realizate de artiști oficiali romani, în momentul când arta romană se afla la apogeu; calitatea reprezentării figurii umane atinsese cel mai înalt grad artistic. Studiată cu multă atenție, toată această bogată și diversă iconografie de daci, reprezentată în sculptura romană, atât pe metopele Columnei lui Traian, precum și în arta statuară, dezvăluie mai multe detalii importante : trăsăturile figurilor tuturor dacilor (bărbați, femei și copii) au fost realizate cu un mare profesionalism artistic de către artiștii romani. Fiecare personaj a fost redat individualizat, fiecare figură a fost restituită cât mai fidel posibil.

Toate trăsăturile ce caracterizează chipul fiecărui dac au fost transpuse în mod minuțios în piatră și se poate vorbi aici despre adevărate portrete, sculptate după modele reale. Desigur, aceste figuri de daci nu sunt „fotografii”, dar se poate afirma că avem de-a face aici cu portrete sculptate în piatră care prezintă afinități cu trăsăturile fiecărui dac redat și, cum am spus mai înainte, toată această iconografie este de o înaltă calitate artistică și iconografică, fiind de o mare importanță pentru istoria artei antice. Compozițiile Columnei lui Traian, Marea Friză a lui Traian, statuile de daci, au servit ca „model” de studiu pentru operele artistice ale marilor artiști ai Renașterii și Barocului, precum și curentelor artistice ce au urmat. La începutul secolului al XVI-lea, printre primii artiști ai Renașterii italiene, care au studiat Columna lui Traian, a fost pictorul Jacopo da Bologna, care încă înainte de anul 1506, arăta un mare interes pentru basoreliefurile ei. Acest monument al Antichității a avut o importantă influență asupra celor mai mari artiști ai Renașterii, asupra frescelor lui Raffaello Sanzio, vestitele staze și ale elevului său Giulio Romano (1499(?)-1546) de la Vatican; se cunoaște că însuși Michelangelo admirase compozițiile Columnei lui Traian, în fața căroră ar fi exclamat: „Nu există decât o singură Columnă Traiană !”. Ceva mai târziu, stilul în care au fost sculptate basoreliefurile Columnei lui Traian de către artiștii antici va influența puternicele compoziții ale lui Caravaggio. Marile creații ale Renașterii fiind din ce în ce mai mult sub „influența” artei Columnei, basoreliefurile ei și statuile de daci au trezit un interes din ce în ce mai mare și studii de mare anvergură au fost începute, precum și mulaje au fost realizate după aceste opere.

-În muzeele lumii există un număr mare de statui, busturi și capete reprezentând daci. Când a fost făcută o primă inventariere a acestor opere de artă?

-În muzeele din lumea întreagă există un număr însemnat de sculpturi ce îi reprezintă pe daci (și familia tracilor). Multe dintre ele încă nu au fost descoperite și publicate. O inventariere destul de sumară a fost prezentată de I. I. Russu în lucrarea sa, „*Daco-Geții în Imperiul Roman*” (în afara provinciei Dacia Traiană), București, 1980, iar o altă lucrare, de altfel lacunară, cunoscută în momentul de față, aparține Juttei Pinkerneil, *Studien zu den Trajanischen Dakerdarstellungen* (Freiburg, 1983) - din nefericire fără ilustrații. Un inventar care să cuprindă aproape majoritatea statuiilor cunoscute de daci se impunea. Teza mea de doctorat prezintă statuile cele mai reprezentative din totalul celor pe care le-am putut inventaria. Statuile nu fuseseră studiate în mod științific.

-Care sunt dimensiunile acestor statui?

-Descoperirile arheologice au evidențiat că pentru acest complex arhitectural al Forului lui Traian au fost realizate două serii de statui de daci, ce aveau un loc bine stabilit în perimetrul acestui For, ca false cariatide, fiind situate la nivelul aticelor porticurilor curții interioare a Forului lui Traian, deasupra fiecărei coloane de susținere a galeriilor acestor porticuri și la nivelul fațadei exterioare (partea sudică) de la "Basilica Ulpia". Aveau dimensiunile de 2,68 m (pentru cele de la nivelul porticurilor, pomenite mai sus) și de 3,084 m (pentru fațada părții de sud a clădirii "Basilica Ulpia"). Numărul acestor statui monumentale de daci ce au făcut parte din Forul lui Traian poate fi estimat la o sută: aproximativ 18 statui la nivelul fațadei sudice a clădirii "Basilica Ulpia"; aticul porticului nord-est (fațada interioară): 25 statui de daci + încă 2 statui la colțuri, egal 27; galeria tripartită sud-est (fațada interioară): 20 de statui la nivelul aticului spre curtea interioară; aticul porticului sud-vest (fațada interioară): 25 statui de daci + încă 2 statui la colțuri, egal 27 de statui. Statui de daci au mai fost făcute pentru acest For: pentru intrarea monumentală, pentru "Porticus Purpuretica", situat tot în acest For, statui de daci realizate în porfir roșu-vișiniu și marmură albă, ce se află azi păstrate la Muzeul Luvru, în parcul Boboli (Florența) etc.

-Niciun alt popor subjugat de Roma nu a beneficiat de atât de multă atenție din partea artiștilor plastici. De ce învingșii au figuri de învingători și decorează cele mai importante monumente romane?

-Se poate afirma că, mai mult decât galii, germanii, parții sau alți „barbari”, dacii au avut un loc privilegiat în arta romană și în inima Romei (în Forul lui Traian). Poporul dac a fost, putem spune, glorificat într-o manieră fără precedent de către romani, în așa fel încât se dă impresia unei „simpatii” sau unei „admirații” cu totul aparte vizavi de acest popor. În Forul lui Traian a fost realizat un adevărat „program” iconografic.

-De ce romanii au executat acest program iconografic imens dedicat poporului dac?

-Ar putea fi vorba despre un nobil „omagiu” adus de către romani celui mai puternic adversar al lor. Mai multe argumente au fost invocate pentru susținerea acestei afirmații : respectul, chiar admirația, resimțite de Traian pentru războinicii daci, fapt atestat și de numărul important de legiuni romane compuse numai din soldați daci, precum și aurul dacilor, luat ca pradă de război, aur care a contribuit, în mod esențial, la redresarea economică a Imperiului Roman. Se poate deci considera că Împăratul Traian a dedicat acest monument important (Forul) de asemenea și dacilor. Dacii au pierdut o parte din țara lor, au pierdut o cantitate însemnată din aurul și agoniseala lor, luate de romani ca pradă de război dar, cu toate acestea, imaginea și prestigiul lor au rămas intacte. Poporul dac a fost onorat prin a fi reprezentat în arta sculpturală romană, imaginea demnă a dacilor a fost plasată în locul cel mai prestigios al lumii romane, în inima Romei, în Forul lui Traian ; și această imagine nobilă a poporului dac, aceste reprezentări sculpturale de daci (o bună parte din ele) au reușit să învingă factorul distrugător al timpului și să ajungă până în zilele noastre; fapt foarte important și de mare valoare pentru istoria reprezentărilor antice ale Dacilor în arta romană și a culturii României.

-Care este "portretul-robot" al dacului?

-Romanii au dorit să-i prezinte pe daci sub aspectul lor natural, demn, adevărat, luptând până la capăt, hotărâți în acțiunile lor, uneori chiar contraatacându-i pe romani. Romanii nu au căutat să altereze, să denigreze, imaginea „nobilă” a dacilor și a poporului dac. Este destul de surprinzător acest lucru. Romanii, ca învingători, ar fi putut să reprezinte toată această

iconografie a „barbarilor” realizată de artiștii lor, cum ar fi vrut ei, urmând linia clasică, obișnuită, ce caracteriza imperiile, de a reprezenta sub formă de propagandă militară și politică pe învinșii lor, adică într-o lumină defavorabilă și se mai poate adăuga că, după cum se știe, atitudinea romanilor vizavi de „barbari”, în general, nu era deloc una pozitivă; dar, surprinzător, nu a fost să fie așa!

-Care este următorul dumneavoastră proiect de cercetare?

-Sper ca proiectele mele culturale pentru România să se realizeze într-un viitor apropiat și anume: doresc să înființez un domeniu de cercetare în iconografie antică, în România, domeniu ce nu prea există și nu prea este dezvoltat și cercetat; și un alt proiect gândit cu ani în urmă, este acela de a fonda în cadrul muzeal o secție cu mulaje după statuile monumentale antice de daci, ce se găsesc expuse în cele mai mari muzee din lume. Cu ani în urmă, am contactat, la Muzeul Luvru, Atelierul de mulaje al acestui prestigios muzeu, pentru a le cere un deviz cu costul de realizare a mulajelor după cele trei statui de daci, ce se află în acest muzeu. La fel va trebui făcut în toate muzeele din lume, în care se găsesc aceste prețioase sculpturi. Ar fi foarte important acest viitor muzeu al mulajelor după statuile de daci. Va fi unic atât în România cât și în lume.

Dialoguri fundamentale cu Leonard Velcescu: Poporul Daco-Get a fost glorificat într-o manieră fără precedent de către Romani

(Opinia Teleormanului, 14 mai 2012, Ion Bădoi)

– *Domnule dr. Leonard Velcescu, vă mărturisesc, încă de la debutul dialogului nostru, că am ezitat mult timp până să vă solicit permisiunea de a vă adresa câteva întrebări. Sunteți plecat în Franța de foarte mult timp, ați fi avut vreme suficientă să vă înstrăinați de țara-mamă sau, pur și simplu, nu ați mai fi dorit să păstrați legătura cu locurile natale, așa cum se mai întâmplă, de ce să nu recunoaștem deschis (un exemplu concret l-am cunoscut printr-un eminent matematician din Piteștiul dvs., dar născut în Alexandria Teleormanului meu, acum strălucit cercetător și profesor universitar în SUA, poate cel mai mare matematician al lumii, la doar 30 de ani!!!), dar blândețea verbului Domniei Voastre, cât și dorința pe care ați declarat-o de a face “ceva pentru cultura și identitatea noastră”, pentru recăpătarea gloriei de altădată, dar, mai ales, tema studiilor pe care le-ați făcut asupra rădăcinilor noastre ca neam, concretizate într-o celebră teză de doctorat susținută la Sorbona, m-au determinat să încerc a găsi întrebările potrivite pentru răspunsurile pe care le-ați descoperit după 15 ani de muncă asiduă, pasiune și devotament.*

*Așadar, domnule Leonard Velcescu, teza dvs. de doctorat, **Dacii în sculptura romană. Studiu de iconografie antică**, este nu numai rodul pasiunii, ci și al cercetării aprofundate asupra unui domeniu pe cât de fascinant, pe tot atât de generos. Care a fost prima întâlnire pe care ați avut-o cu dacii din inima Romei?*

– Când eram student la Sorbona, în perioada anilor 1992-1994, mă pregăteam pentru examene cu ceilalți colegi ai mei la Biblioteca de la «Centrul Georges Pompidou» (sau Beaubourg), la Paris, și în bibliografia dată de profesori, într-una din cărți, am dat pentru prima oară peste câteva imagini de statui de daco-geți. Am fost uimit de figurile lor vii, expresive și ținuta lor demnă, și, de aici, a început acest parcurs pasionant spre cercetarea acestor statui monumentale de geto-daci ce au făcut parte din Forul lui Traian, la Roma, și, progresiv, am început să intru în profunzimea subiectului. Și, cum se apropia data de înscriere la doctorat, trebuia să propun profesorilor de la Sorbona, *École Pratique des Hautes Études* (EPHE) și *École Normale Supérieure* (ENS), câteva subiecte de teză de doctorat, mi-am zis: hai să propun și subiectul cu reprezentările statuare ale daco-geților din Forul lui Traian. Subiectul a fost foarte bine acceptat spunându-mi-se că este un domeniu puțin cercetat și că este foarte bine să-l propun ca subiect de teză de doctorat. A urmat teza pe care am susținut-o în anul 2000.

–Câte statui de “barbari” daci ați întâlnit în lunga dvs. cercetare și unde sunt ele adăpostite?

– Forul lui Traian a fost realizat la Roma de faimosul arhitect Apolodor din Damasc, imediat după cuceririle făcute în Dacia, deci începând cu anul 106 d.Hr., iar lucrările au durat timp de 6 ani, până în 112 d.Hr., anul inaugurării.

Descoperirile arheologice efectuate în Forul lui Traian, precum și reconstituirile realizate de specialiști italieni (Italo Gismondi) și americani (James E. Packer) au arătat că pentru acest vast complex arhitectural au fost realizate două serii de statui de daco-geți, diferite ca

dimensiuni, care aveau un loc bine stabilit în perimetrul acestui For, la înălțime, ca false cariatide, situate la nivelul aticelor porticurilor curții interioare, deasupra fiecărei coloane de susținere a galeriilor acestor porticuri, precum și la nivelul fațadei exterioare (partea sudică) a Basilicii Ulpia. Statuile aveau dimensiunile de 2,68 m (pentru cele de la nivelul porticurilor, în marmură albă) și 3,084 m (cele de pe fațada părții de sud a clădirii Basilica Ulpia, în marmură colorată de tip *pavonazetto* și marmură albă). Tot pentru acest For, în afară de aceste două serii de sculpturi de geto-gaci menționate mai sus, a mai fost realizată și o alta în porfir roșu-vișiniu și marmură albă, pentru *Porticus purpuretica*, situat în acest For, ansamblu arhitectural menționat în literatura antică, neidentificat încă în ziua de azi.

Cu aproximație, numărul acestor sculpturi monumentale de *Getogeto-Daci-daci* poate fi estimat cam în jur de 100 de statui-: cele din marmură albă de 2,68 m, ce erau situate la nivelul aticelor porticurilor perimetrului curții interioare a Forului lui Traian, cele din *pavonazetto*-și marmură albă de pe fațada de sud a clădirii Basilica Ulpia, plus cele din porfir roșu-vișiniu și marmură albă care au făcut parte din *Porticus purpuretica*.

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Actual, toate aceste sculpturi de daco-geți, statui întregi, fragmente, capete, busturi, reliefuri, etc, sunt păstrate în numeroase mari muzee private și de stat din lumea întreagă, precum și în parcuri publice, cum ar fi: Muzeul și rezervele Forului lui Traian (Roma), Muzeul Vaticanului, Muzeul Capitol (Roma), Colecția Torlonia (Roma), Ludovisi (Roma), pe Arcul lui Constantin (Roma), Piazza del Popolo (Roma), Parcul Vilei Borghese (Roma), Muzeul Național din Napoli, Parcul „Boboli” (Florența), Muzeul Vilei Pitti (Florența), Muzeul Luvru (Paris), Parcul Versailles, Muzeul Național Prado (Madrid), Muzel Ermitaj (Petersburg), Museum of Fine Arts (Boston), etc, și lista este destul de lungă.

Pentru mai multe detalii a se vedea site-ul www.statuitedaci.ro, realizat în colaborare cu o echipă de ingineri programatori din București, dl Florin PÂRLEA, dl Sergiu RUSU, ce conține o bună parte din reprezentările acestor sculpturi de geto-daci, unde se găsesc exact și unde se pot vedea, precum și alte teme ce se desprind din acest vast subiect.

– *Ce diferențiază statuile de daci de cele ale romanilor? Este posibil ca aceste statui să fi fost realizate de aceiași meșteri care l-au dăltuit în piatră și marmură pe Traian sau, așa cum susțin unii cercetători, au fost aduse din Dacia ca pradă de război?*

– După numeroase comparații și analize efectuate între reprezentările personajelor de pe reliefurile Columnei lui Traian și figurile statuare ale daco-geților, putem remarca, din punct de vedere stilistic, că asemănările felului de a lucra, de a sculpta al artiștilor, este foarte apropiat de maniera stilistică în care s-a lucrat pe Columnă, cât și în arta statuară. Este dificil de susținut și afirmat că aceste sculpturi ar fi fost aduse din Dacia ca pradă de război. Literatura antică nu ne spune nimic legat de acest lucru și, cum am spus mai sus, din punct de vedere al stilului artistului, sau artiștilor care i-au sculptat pe geto-daci, atât în «tablourile» Columnei, cât și portretele ronde-bosse ale statuiilor monumentale ce au «împodobit» Forul lui Traian, precum și reprezentările sculpturale ale lui Traian, sau figuri ale aristocrației romane, este cam același, stilul școlii oficiale romane. Subliniem faptul deosebit de important, că marea majoritate a acestor sculpturi au fost realizate de artiști oficiali romani în momentul când arta romană se afla la apogeul, adică, fără doar și poate, calitatea reprezentării figurii umane atinsese cel mai înalt grad artistic.

– Am să vă adresez două întrebări pe care chiar dvs. vi le-ați pus de nenumărate ori. De ce romanii (mai precis Traian) au decis să-i reprezinte pe daci, popor considerat “barbar”, în centrul de elită al lumii romane? De ce nu au fost reprezentate personalitățile romane, cum ar fi fost mult mai logic? Cum de a fost posibil, deși erau anumite reguli peste care nu se putea trece, de a nu sculpta statui mai înalte decât împăratul, realizarea unora chiar mai mari, ajungând și la o înălțime de trei metri?

– Încercând de a justifica numărul impresionant al reprezentărilor de daco-geți, realizate de artiștii romani pentru Forul lui Traian, ideea care poate fi avansată este aceea că aceste sculpturi ar fi un nobil «omagi» dedicat de către Romani celui mai puternic adversar al lor. Mai multe argumente au fost invocate pentru susținerea acestei afirmații: respectul, chiar admirația, resimțită de Traian (probabil și de alți Romani) în ceea ce-i privește pe războinicii geto-daci, cum atestă, de asemenea, numărul important de legiuni romane compuse numai din soldați daci, ce au făcut parte din armata Imperiului roman după cuceririle realizate în Dacia (106 d.Hr.), precum și aurul Dacilor, luat ca pradă de război, care a contribuit în mod esențial la redresarea economică a Imperiului Roman.

Acest popor de războinici «redutabili», care a fost cu greu învins de romani și care a dat prin urmare atâția militari de valoare pentru legiunile Imperiului Roman, nu putea fi ignorat de iconografia antică romană. Dacă se adaugă acestui fapt și importanta pradă de război adusă de romani din Dacia, incomensurabilele bogății care au salvat în mod practic Imperiul Roman de la dezastru economic, se înțelege pentru ce romanii au fost atât de «recunoscători» față de cei pe care îi învinseseră. Se poate deci considera că împăratul Traian a dedicat acest monument important (Forul) de asemenea și daco-geților, reprezentându-i în arta oficială romană, fiind un fapt cu totul excepțional.

Și după toate aceste lucruri extraordinare, se constată în continuare un alt fapt tot atât ieșit din comun, și anume: în sculptura antică romană existau niște reguli stricte, precise, canoane, care spuneau că nu era voie să fie realizată o sculptură, a unui personaj oarecare sau anume, de dimensiuni mai mari decât a statuii împăratului roman, în cazul nostru, mai mare decât a lui Traian, fără consimțământul acestuia. Deci, statuile daco-geților din Forul lui Traian, ce ajung până la dimensiuni monumentale de 3 m, depășesc în înălțime statuile lui Traian pe care le putem vedea azi în diferite muzee cunoscute. Este dificil de a explica în mod pertinent faptul acesta extraordinar, ca un reprezentant «barbar», un geto-dac, să fie personificat în arta statuară romană în statui ce depășesc ca dimensiuni statuile ce-l reprezintă pe împăratul Traian. Acest vast subiect este departe de a ne dezvălui toate secretele sale.

Reputația daco-geților a fost pusă în valoare de cel mai puternic adversar al dacilor, Romanii și Imperiul roman. Dacii și poporul dac au fost onorați în arta sculpturală, imaginea lor demnă a fost plasată în locul cel mai prestigios al lumii romane, în inima Romei, în Forul lui Traian; și această imagine nobilă a poporului daco-get, aceste reprezentări sculpturale de geto-daci (o bună parte din ele) au reușit să învingă factorul distrugător al timpului și să ajungă până în zilele noastre, fapt foarte important și de mare valoare pentru istoria reprezentărilor antice ale daco-geților în arta romană și a culturii României.

Nici un alt popor subjugat de Roma nu a beneficiat de atât de multă atenție din partea artiștilor plastici romani. Se poate afirma că, mai mult decât galii, germanii, parții, sau alți «barbari», daco-geții au ocupat un loc privilegiat în arta romană și în inima Romei, în Forul

lui Traian. Poporul daco-get a fost, putem spune, glorificat într-o manieră fără precedent de către romani.

– Dacă statuile dacilor ar putea să vorbească, ce ne-ar putea spune ele și, iertați-mi îndrăzneala, în ce limbă?

– Aceste statui, aceste portrete de o foarte bună calitate artistică, ne dezvăluie foarte multe lucruri, cu alte cuvinte ne «vorbesc» din punct de vedere vizual, iconografic; puternica și expresiva imagine a acestor opere de artă parcă este vie, parcă vrea să ne spună în continuare o mulțime de lucruri, pe care le ignorăm încă.

Figurile daco-geților pot fi considerate ca fiind adevărate portrete (în sensul de reprezentare ce prezintă afinități evidente cu modelul sculptat) ce particularizează fiecare personaj de geto-dac reprezentat în arta romană. De asemenea, fizionomia lor aparte, naturală și demnă, caracterizează aceste reprezentări. Subliniem faptul, deosebit de important, că marea majoritate a acestor sculpturi au fost realizate de artiști oficiali romani în momentul când arta romană se afla la apogeu, adică atunci când calitatea reprezentării figurii umane atinsese cel mai înalt grad artistic. Studiată cu multă atenție, toată această bogată și diversă iconografie a daco-geților reprezentată în sculptura romană, atât pe metopele Columnei lui Traian, precum și în arta statuară, se observă mai multe detalii importante: trăsăturile figurilor tuturor geto-dacilor au fost realizate cu un mare profesionalism artistic de către artiștii romani. Fiecare personaj a fost redat individualizat, fiecare figură a fost restituită cât mai fidel posibil cu aceea a modelului (personajului) real. Se poate afirma chiar că toate trăsăturile ce caracterizează chipul fiecărui daco-get au fost transpuse în mod minuțios în piatră și se poate vorbi aici de adevărate portrete. Perioada respectivă a domniei lui Traian (98-117 d.Hr.) a marcat o etapă foarte importantă în arta sculpturală romană: marea calitate artistică și iconografică a portretului. Deci, aceste portrete au fost desenate și sculptate după viu, după modele reale, adică daci, sau prizonieri daci, au servit ca studiu pentru a fi reprezentați în basoreliefurile Columnei lui Traian și pentru statuile Forului acestuia, și această iconografie este de o înaltă calitate artistică și iconografică, fiind de o mare importanță pentru istoria artei antice.

– O întrebare revine obsedant în mintea celui care descoperă aceste chipuri de daci în Forul lui Traian. De ce a dat Traian ordin, fiindcă aceste statui s-au realizat numai la ordin, să fie sculptate figurile de daci, acești barbari care fuseseră înfrânți de legiunile romane? De ce, dorind să se glorifice pe sine, i-a omagiat și i-a glorificat pe învinșii săi? De ce statuile care-i reprezintă pe daci, deși sunt denumite ca fiind ale unor prizonieri daci, au mâinile împreunate în fața pântecului, așa cum stau și astăzi românii de la sate atunci când discută între ei problemele comunității, și nu legate la spate ca ale unor prizonieri de război?

– La o primă vedere poziția mâinilor reprezentate împreunate în fața corpului ar putea duce ușor în eroare că ele ar fi legate și că personajele ar arăta că ar fi prizonieri de război; dar în urma studiilor aprofundate despre aceste lucruri se poate afirma că nu este nicidecum așa. Poziția aceasta normală, de repaus, cu mâinile împreunate în fața corpului la nivelul pântecului, o întâlnim nu la prizonierii de război care erau înlănțuiți și în general reprezentați cu mâinile legate la spate, ci la oamenii obișnuiți, de exemplu cum am întâlnit de atâtea ori în lumea rurală din România. De asemenea, această poziție a mâinilor împreunate în față se mai

poate întâlni la persoanele participante la întruniri, reuniuni, la poze de grup, etc, și, deci, nu este vorba de o poziție umilă de prizonier, de înfrânt, etc, ci de o poziție normală de repaus. Aici nu avem de-a face cu reprezentări de prizonieri de război, care erau în general reprezentați sub formă de trofee, în poziție umilă, expresia feței tristă, cu mâinile legate cu lanțuri care sunt întotdeauna redade. La statuile daco-geților din Forul lui Traian nu există reprezentate lanțuri la mâini, poziția umilă de prizonier de război, ci întâlnim mai degrabă o poziție de repaus, liniștită și demnă.

– *“Am fost un popor măreț și, deși cucerii de alte popoare, nu ne-am pierdut identitatea, credința și i-am asimilat prin felul de a viețui, de comportament. Uitarea trecutului este consecința situației noastre de astăzi, dezorientarea, uscarea rădăcinilor noastre, a rânduirii vieții după dreptate și adevăr”, spuneți dvs. cu îndreptățită mândrie, dar, în același timp, și cu destulă mâhnire. Putem spera ca aceste chipuri de daci să ne îndrume spre o cercetare mai profundă a istoriei noastre?*

- Doresc prin aceste cercetări, începute în cadrul Universității Sorbona și *École Pratique des Hautes Études*, din Paris, despre reprezentările sculpturale ale dacilor ce provin din Forul lui Traian, la Roma, să aduc noi deschideri de cercetare, noi perspective, noi surse în domeniul iconografiei antice, domeniu ce este puțin cunoscut, puțin cercetat și dezvoltat, și care este de mare importanță atât pentru cultură în general (universală), cât și pentru cultura României, a identității și a imaginii ei în lume.

Istoria fiecărui popor este ca un fel de puzzle care de multe ori se întâmplă ca multitudinea pieselor acestui puzzle istoric să fie împrăștiate, rătăcite, și chiar pierdute. Cu eforturi importante trebuie făcut în mod “obligatoriu” ca acest puzzle istoric să fie reunit, completat, întregit, pentru că aceste fragmente reprezintă “cartea de vizită” a oricărui popor din lume, identitatea lui, rădăcinile lui, baza lui, fără de care el nu poate exista. O persoană fără acte de identitate nu poate exista într-o societate numită civilizată, cu legi democratice și cu un statut bine definit...

– *Poate exista, dar la marginea societății sau al istoriei și fără un statut bine definit și respectabil...*

– Da, așa este. Iar în ceea ce privește istoria antică a României, ea prezintă numeroase zone de umbră. Timpul necruțat are tendința, din nefericire, de a face să dispară totul. Rolul cercetătorului istoric este de a face lumină, de a reuni acest puzzle istoric risipit, de a reface acolo unde un fragment (o piesă, sau mai multe) lipsește (lipsește), de o manieră științifică, pertinentă și justă.

Încerc, treptat, să refac cât se poate, de multe ori fiind dificil și complicat, această mare cetate istorică care la un moment dat a fost dezmembrată, împrăștiată și chiar multe părți din ea au fost complet distruse.

Cercetarea înseamnă cunoaștere justă: este foarte important ca aceste cercetări să fie continuate și să deschidă noi drumuri spre cunoașterea istoriei României antice, în ceea ce privește istoria reprezentărilor sculpturale ale daco-geților din Forul lui Traian, la Roma.

Un mister istoric: Dacii din Roma

(Formula AS, 759, 2007)

Muzeele Romei sunt pline de statui neștiute de daci. Înfațișarea lor reprezintă, însă, un mister. Învingșii au figuri de învingători și decorează cele mai importante monumente romane. Admirați de zeci de mii de vizitatori, dar uitați total de urmașii lor din Carpați, dacii din Vatican și de pe Arcul lui Constantin îi lasa repetenți pe istoricii noștri și pe domnul ministru al Culturii.

Între două statui de matroane romane, Rutilia, fiica lui Lucius, și Rutilia, fiica lui Publius, se afla un bust colosal, săpat în marmura frigiană: cel mai mare bust din întreaga galerie Chiaramonti a Vaticanului, care numără peste 800 de sculpturi greco-romane, reprezintă un dac. Cu palma dreaptă așezată peste încheietura mâinii stângi, cu mantia despicată la coate, fruntea ușor încrunțată și gura întredeschisă, privește înainte, drept și liniștit: după aproape două mii de ani, el încă privește spre Dacia.

Intâlnire de taină: Dacii din Vatican

Puțini sunt acei ce știu că în muzeele lumii există un număr mare de statui, busturi și capete reprezentând daci. O primă inventariere a acestor opere de artă a fost făcută în 1946 și numara 26 de piese. O a doua numărătoare, făcută în 1980, a crescut numărul acestora la 40. În sfârșit, o teză de doctorat, dedicată recent acestui subiect, de către un specialist în istoria artei, Leonard Velcescu, strânge laolaltă peste o sută de astfel de reprezentări de daci, iar numărul lor este cu siguranță mai mare. Cele mai multe dintre aceste lucrări sunt de mari dimensiuni, statuile pot ajunge chiar până la trei metri, capetele și busturile sunt colosale. Nici un alt popor subjugat de Roma nu a beneficiat de atât de multă atenție din partea artiștilor plastici, iar Columna lui Traian, operă genială, care a revoluționat arta romană, este un argument în plus în acest sens. Cele mai multe dintre statuile de daci au fost descoperite de-a lungul timpului în Forul lui Traian. Foarte probabil, au fost făcute la comanda împăratului învingător, special pentru a-i împodobi forul. Toate sunt însoțite de eticheta "prizonier dac". Sunt daci cu priviri semețe, dar cu o atitudine liniștită, fie tineri, fie mai bătrâni, fie nobili, fie daci de rând. În galeria Chiaramonti din Muzeul Vatican se află un astfel de bust de nobil dac, ce depășește trei metri, cu tot cu soclu, dăltuit în marmura frigiană violacee cu vinișoare. Turiștii de toate neamurile se opresc impresionați și se fotografiază lângă sculptura cu numărul de inventar 1697, fără să știe al cui chip și suflet este închis în marmura prețioasă.

Trei capete colosale de daci, deosebit de expresive, deși cu privirile șterse de trecerea timpului, se află în același muzeu, în sala Braccio Nuovo, galerie rareori accesibilă publicului. Am găsit-o închisă, dar la o simplă privire prin sticla dușmănoasă care ne despărțea, am zărit chipurile inconfundabile ale dacilor, dominând intrarea în încăpere. Cum nu puteam rata o întâlnire atât de tulburătoare cu istoria, am obținut permisiunea specială de a vizita sala a doua zi, sub supravegherea unui jandarm. Am lăsat repede în urmă atâtea minuni tentante ale artei adăpostite la Braccio Nuovo, începând cu mozaicurile prețioase, vechi de două mii de ani, care îmi furau ecoul pașilor, și până la colosala statuie a fluviului Nil personificat, și am alergat, printre zei decadenți, amazoane rănite și împărați romani, spre întâlnirea cu cei trei daci. Pe partea dreaptă a sălii, la numărul 9, se afla un comatus, dac de rând în floarea vârstei, cu plete bogate, ușor ondulate, și barba scurtă. În comparație cu el,

capetele de romani din stânga și din dreapta sa sunt de două ori mai mici. Tot pe partea dreaptă, parcă urmărindu-i din ochi pe daci, se află un bust al împăratului Traian. Turul sălii continua pe partea stângă unde, aproape de ieșire și oarecum față în față cu cel dintâi cap de dac, se află și celelalte două. Un tânăr comatus poartă numărul de ordine 115 și inscripția "Captivus Dacus" (Dac prizonier). Are barba foarte scurtă, părul tăiat pe frunte, buzele întredeschise și aceeași atitudine mândră, dar calmă. În sfârșit, la numărul 124, se află un tarabostes (nobil), cu binecunoscuta căciulă. Este mai în vârstă decât ceilalți doi, barba stufoasă îi este elegant aranjată, are părul tuns scurt la spate și fruntea ușor încrunțată. Privirea îi este dreaptă, pomeții ușor proeminenți, întreaga înfățișare denotă inteligentă și hotărâre. Despre acest chip s-a spus, de multă vreme, că ar fi al însuși marelui rege Decebal.

La ușa sălii, turiștii protestează: vor și ei înăuntru. Sunt singură, privilegiată, în imensitatea sălii, față în față cu chipurile atât de vii, atât de adevărate, ale unor daci de seamă. Pașii carabinierului se apropie, anunțându-mi sfârșitul întâlnirii. Îi mai privesc în ochi încă o dată pe cei trei daci. În tăcerea Vaticanului, aproape ca îi aud murmurând, cu buzele întredeschise, o rugăciune.

În luna februarie, la orele opt ale dimineții, Roma încă nu este inundată de turiști. Aproape de Colosseum, pe drumul pe care împărații romani își desfășurau procesiunile triumfale, se află cel mai mare arc de triumf din Roma, rămas în picioare din Antichitate. Este Arcul lui Constantin, ridicat de Senat în cinstea acestuia după victoria sa de la podul Milvius, împotriva lui Maxentiu. Evenimentul se întâmpla la începutul secolului al IV-lea al erei creștine. Patru dintre basoreliefurile de pe acest arc înfațișează scene de luptă dintre daci și romani. Trecuseră deja două secole de la aceste lupte, dar ele, se pare, mai dăinuiau în memoria romanilor. Se consideră că aceste basoreliefuri făceau parte, inițial, dintr-un monument al lui Traian, apoi au fost refolosite la monumentul lui Constantin. Capul lui Traian din aceste scene a fost înlocuit cu cel al lui Constantin, dar dacii nu au putut fi înlocuiți. Dar, fapt și mai tulburător, pe cele opt coloane corintice cu care este ornat arcul, patru pe o parte și patru pe cealaltă parte, se află opt statui colosale de daci. Aceste statui impresionate străjuiesc arcul la o înălțime de aproape 25 de metri. Patru dintre ele reprezintă nobili daci, iar celelalte patru, oameni de rând, fără căciuli. Cu toții au o atitudine demnă, au capetele ușor aplecate și mâinile împreunate. Au bărbi falnice, pletele le flutură liber sau se scurg de sub căciuli. Mantiile, ornate cu franjuri pe margini, sunt prinse pe un umăr și le ajung până la călcâie. Pantalonii sunt strânsi la glezne, în picioare au opinci.

Privind în sus, către ei, ai impresia că se uită la tine cu blândețe și înțelegere, dar în același timp, scrutează zarea, până dincolo de mări și țări, în Dacia lor. Statuile provin, cu siguranța, tot din Forul lui Traian. Fie împodobeau arcul lui Traian, fie alte monumente din acest for. Dar ce caută niște statui de daci, pe un monument ridicat la două secole după epoca lui Traian? Reprezentau oare dacii modelul de dușman greu de înfrânt, devenit un simbol, un stereotip? Sau figurile pline de demnitate și înțelepciune ale celor opt daci glorificau, din contră, marea împăratului triumfător? Indiferent de răspuns, dacii din Roma par învingători, nu învinși.

Turiștii încep să umple Colosseum-ul, cei mai mulți ignorând frumusețea statuiilor de pe arcul de triumf. Mă alatur lor, fără să pot fi impresionată prea tare de acest imens amfiteatru, în care a curs atât de mult sange, s-au ucis atâtea animale și atâția oameni. Colosseum-ul este,

pentru mine, cel mai bun loc pentru a admira, de la înălțime, chipurile scăldate de eternitate ale dacilor de pe Arcul lui Constantin.

Intoarcerea dacilor

Un bust enorm, probabil, cândva, statuie întreagă, se afla la Muzeul Borghese: un tânăr dac, cu ambele mâini lipsă și cu fața zdrobită. Alte statui, capete și busturi de daci se găseau odinioară în Roma, în muzeele Torlonia, Lateran, Capitolin, sau chiar în atelierile unor sculptori, precum Canova și Tadolini sau Monteverde, iar lista nu se oprește aici. Din păcate, colecțiile au fost mutate de colo-colo, au fost vândute, descompuse, reîntregite, iar urma dacilor a fost pierdută adesea. Dar Roma nu este singura care ascunde astfel de comori. La Florența se află câteva statui minunate de daci, din porfir, alte statui se găsesc la Napoli. În afara Italiei, îi găsim în multe muzee și colecții private: la Oxford, Berlin, la Paris (Luvru), Madrid, la Praga, la Toulouse, Bruxelles, la Sankt Petersburg (Ermitaj), la Copenhaga, Smyrna, Atena, la New York, în Israel etc. Cel mai recent cap de dac a fost descoperit în 1999, în Forul lui Traian, și a fost expus, de curând, pentru scurtă vreme, la Muzeul Național de Istorie a României din București.

Dacilor din muzee le mai zâmbește câte un turist grăbit, iar blitz-ul vreunui aparat de fotografiat le mai amintește poate, vag, de scânteierile sabiei curbate, în ultima lor luptă de apărare a Sarmisegetuzei. Dacii din parcuri privesc de secole trecătorii, mereu alții, tot mai grăbiți, iar câte o pasăre se mai odihnește pe faldul mantiei aristocratice, prinse pe umărul stâng cu o fibulă domnească. Iar în depozitele prăfuite, din când în când, un păianjen își țese pânza în câte o palmă de dac... Cine să le poarte de grijă? Cine să le redea identitatea? Cine să le descifreze misterul și să-i readucă, simbolic măcar, acasă?

Leonard Velcescu s-a stabilit în Franța de mai multă vreme. Teza lui de doctorat în istoria artelor, susținută în anul 2000 la Sorbona, are ca subiect tocmai aceste reprezentări de daci. Un tânăr modest și o lucrare de mare valoare, care nu doar inventariază busturi, capete și statui, ci pătrunde în adâncul unor înțelesuri care nu au mai fost accesibile nimănui înaintea sa. Răspunsurile pe care ni le-a dat la cele câteva întrebări pe care i le-am adresat ne-au convins de importanța cu totul excepțională, nebănuită, a acestui subiect. Fie ca eforturile sale să-i fie răsplătite, măcar cu bucuria și mândria pe care le vor simți cei care, datorită lui, vor afla, poate pentru prima dată, despre acești daci vitregiți de soarta și despre însemnătatea lor imensă în istorie.

"Statuile au fost sculptate după modele reale. Multi prizonieri daci au fost aduși la Roma"

- Lucrările de specialitate ne indicau un număr mic de statui de daci. Dumneavoastră ați găsit peste o sută. Cum ați dat de urma lor și de unde provin?

- Am început cu ani în urmă această cercetare a imaginilor de daci în sculptură, căutând prin sălile muzeelor și prin rezervele lor. Multe lucruri importante stau prin rezerve, uitate și abandonate. De altele am aflat datorită mențiunilor mai vechi, din literatura de specialitate. Aceste sculpturi de daci, păstrate acum în muzee și colecții particulare, au fost găsite în mare parte în Forul lui Traian și au fost făcute de artiștii antici romani (oficiali, de la "curte") în perioada lui Traian. Există însă și statui de daci făcute într-o perioadă mai târzie, posterioară

lui Traian (de exemplu, în timpul lui Hadrian), care au cu totul altă origine și o altă istorie. Este foarte important de reținut că, din punct de vedere iconografic, în timpul lui Traian, arta romană se afla la apogeul ei, iar calitatea sculpturilor de daci, din punct de vedere portretistic, este remarcabilă. Nicidecum nu au fost lucrate ca o imagine stereotipă, adică toate la fel, cum se reprezentau de pildă divinitățile, ci au fost sculptate după modele reale (prizonierii daci au fost duși în număr mare la Roma), într-un stil realist roman, caracteristic pentru această perioadă. Detaliile sunt minuțios realizate și naturaliste, reprezentând fizionomia detaliată a fiecărui personaj: atitudine demnă, privire ageră, de neânvins, calmă la exterior, relativ agitată la interior, gata să treacă la acțiune, la momentul potrivit. Când mă refer la sculpturile de daci redată în teza mea, vorbesc, bineînțeles, de statui, statui acefale (fără cap), busturi, capete, multe fragmente (brațe, mâini, picioare, încălțăminte - opinci de tipul celor ce se poartă astăzi în Mehedinți - Izverna etc.). Mai am în studiu o serie de imagini de "barbari" (daci) care nu sunt încă incluse în catalogul cărții, încă nu le-am studiat complet: unele sunt antice, altele au fost făcute într-o perioadă mai recentă, într-un stil de amator, provincial, rustic etc.

- Toate statuile provin din Forul lui Traian? Care era rostul lor? Unde erau așezate în Antichitate?

- Aceste statui de daci au fost făcute de romani în perioada lui Traian, pentru Forul de la Roma. Conform reconstituirilor Forului lui Traian făcute de italieni și, ceva mai recent, de americani, cred că au fost la origine în jur de o sută de statui de daci. În curtea principală a forului, aceste statui se aflau la înălțime, deasupra porticurilor (galeriilor) care înconjurau piața principală a acestui for, cam în dreptul fiecărei coloane care susținea porticul. Acestor statui din marmură trebuie să li se adauge și statuile din porfir roșu-vișiniu care au făcut parte din faimosul portic din porfir al forului. Nu se poate ști exact câte statui de daci au făcut parte din acest portic, menționat de mai multe ori în antichitate. De altfel, așa s-a aflat de existența lui, din scrieri, căci deocamdată arheologii nu au găsit nimic și nu au reușit să-l localizeze în complexul forului. De ce nu s-a mai găsit nici o urmă? Pentru că toate complexele monumentale din Roma au fost "jefuite", materialele au fost descompletate, luate și reutilizate la construcții, mai ales în timpul Renașterii. Și cum Forurile Imperiale erau garnisite cu diferite marmuri colorate de toate tipurile și nuanțele, așa se poate explica de ce acest portic a dispărut complet: era construit din porfir roșu, material de construcție deosebit de căutat în Renaștere și Baroc. Și acest portic din porfir se pare că a existat cu adevărat, căci au fost găsite 5 statui de daci din porfir roșu-vișiniu. Două se află la Luvru, trei la Florența, iar câteva fragmente în rezervele Forului lui Traian.

"Dacii au mâinile împreunate, nu legate, așa cum procedau romanii cu prizonierii barbari"

- Se considera că toate aceste reprezentări sunt ale unor daci prizonieri. Există și statui de daci liberi, în alte posturi decât cea de prizonier?

- Toată literatura de specialitate consideră că este vorba de reprezentări de daci "prizonieri", însă eu nu sunt de acord cu această interpretare. Este mult de spus, dar încerc să rezum în câteva cuvinte. Dacă observăm cu atenție aceste statui, se poate remarca faptul că personajele sunt într-o poziție demnă, normală, liniștită, de repaus, și nicidecum într-o poziție agitată, furioasă, umilitoare. Această poziție cu mâinile împreunate (nu legate!) se poate vedea și azi la țărani noștri. Când ceream voie să fotografiez în România, la sate, țărani în costumul

popular, mi se răspundea "așteptați, vă rog", își dregeau puțin hainele de pe ei, le scuturau puțin cu mâna și - aici devine interesant - împreunau mâinile în față, la nivelul pântecului, deci luau exact aceeași poziție pe care o au statuile de daci. Un alt indiciu este acela că romanii, pentru a face prizonier un "barbar", îl legau cu mâinile la spate, pentru a-i reduce mobilitatea mâinilor, cu catușe (foarte asemănătoare cu cele din zilele noastre), cu lanțuri. Însă în cazul dacilor, nici vorbă de așa ceva. Prin urmare, pot să spun că nu am întâlnit la nici una din sculpturile de daci din Forul lui Traian această imagine (reală) de prizonier, descrisă mai sus.

- Dacă nu este vorba de niște prizonieri de război, care era totuși rostul lor într-un for care celebra tocmai înfrângerea dacilor?

- Este foarte mult de discutat în jurul acestui subiect, care are numeroase ramificații și paranteze. Pot să vă spun că aceste sculpturi ocupau un loc foarte important din punct de vedere iconografic, fiind ca o imagine a "barbarilor" în inima lumii romane, adică la Roma. De ce romanii (mai precis Traian) au decis să-i reprezinte pe daci, popor considerat "barbar", în centrul de elită al lumii romane? De ce nu au fost reprezentate personalitățile romane, cum ar fi fost mult mai logic? Este un mare, mare mister. Nu trebuie să uităm că acest for a fost construit pentru a-l glorifica pe împăratul Traian. Dar, în urma constatarilor arheologice, putem adauga că, în același timp, acest loc de o mare importanță pentru romani a fost dedicat în mare parte și glorificării dacilor. Învingătorii au fost glorificați și omagiați de învingători. Acest lucru consider că este de o mare importanță și poate fi considerat total ieșit din comun. Adică, romanii au adus, au implantat, de bună voie, imaginea dacilor, un popor învins, imaginea lumii "barbare", în locul cel mai de preț al lor, Forul.

- Există, între aceste chipuri, vreunul despre care să se poată spune cu destulă certitudine că este al regelui Decebal?

- Să nu uităm, domeniul artei nu este o știință exactă, aici putem vorbi de ipoteze plauzibile, de idei mai mult sau mai puțin susținute, dovedite, analizate etc. Da, este foarte posibil să existe și un portret al lui Decebal. Am întâlnit printre aceste sculpturi de daci mai multe (trei), care se aseamănă foarte mult între ele și care par a reprezenta același personaj. În mod logic, ne punem întrebarea următoare: de ce oare romanii și-au dat silința de a reprezenta același chip de dac de mai multe ori? Este foarte posibil ca acest dac să fie un anume dac, o personalitate, regele dacilor, însuși Decebal. Iar aceste ipoteze devin și mai susținute, dacă comparăm aceste capete (unul de la Vatican și două de la Florența - Grădina Boboli și Muzeul Domului) cu imaginile lui Decebal de pe Columna lui Traian: avem marea surpriză de a constata că asemănările sunt foarte mari. Un al patrulea cap de dac, păstrat în Rusia, la Ermitaj, prezintă mari asemănări cu celelalte trei. Dar ceea ce m-a intrigat puțin - și din acest motiv am ezitat să-l tratez laolaltă cu celelalte trei - este faptul că personajul, deși seamănă mult cu celelalte, pare să fie mai în vârstă. Este posibil să facă parte din familia lui Decebal? De ce nu? Textele antice chiar pomenesc de un frate al lui Decebal, pe nume Diegis. E drept, nu este decât o ipoteză. Mai menționez că în Forul lui Traian și în alte muzee (la New York, de exemplu) am găsit și copii "barbari". Am discutat cu conservatorii de la Forul lui Traian și de la Vatican, și aceștia au fost de acord că aceste reprezentări de copii, găsite în Forul lui Traian, sunt copii "barbari" (și nicidecum copii de romani), iar îmbrăcămintea ce se identifică pe aceste fragmente și tipurile figurilor lor pledează pentru iconografia dacică. Deci, copii daci.

Mai rea decat moartea: uitarea

Au auzit istoricii nostri de Leonard Velcescu și de neprețuita sa lucrare? Au auzit ei de aceste minunate statui, martore ale identității noastre? A încercat Ministerul Culturii să le inventarieze, să împrumute măcar o parte din ele și să organizeze o expoziție în România? Sau cel puțin să finanțeze efectuarea unor duplicate, pentru a-i aduce acasă pe acești daci rămași pe meleaguri străine, de două mii de ani? Sau a încercat să fotografieze toate aceste reprezentări risipite în întreaga lume și să alcătuiască un album?

Aceste chipuri de daci ne privesc, peste mări și țări și peste secole departare. Ei nu sunt prizonieri: nu există nici măcar o singură statuie de dac cu mâinile în lanțuri. Ochiilor lor ascund o enigmă, expresia lor este aceea a unor înțelepți. De ce au vrut romanii să îi aibă, în mijlocul Romei și în mijlocul imperiului lor, pe acești enigmatice inițiati, cu privirea lor senină, dar de nedescifrat? De ce i-au adus în for și le-au închinat o grandioasă columnă, celebrându-le moartea și sacrificiul? Nu Traian și neamul său de cuceritori ai lumii sunt cei ce i-au scos pe daci din istorie. Dimpotrivă! Lor trebuie să le fim recunoscători pentru că i-au făcut nemuritori, prin trupul marmurei. Noi suntem cei ce vrem să-i dăm afară pe daci din țara lor, prin nepăsarea noastră. Noi suntem cei care continuăm să le risipim cetățile, fără să le vedem sufletul în fiecare piatră, cum adevărat jelesc versurile poetului: "De teamă să nu înviem,/ Ne-au risipit cetățile, ne-au ucis altarele./ Toate frumusețile, ca-ntr-un blestem,/ Ni le-au schilodit. Și-am rămas doar cu soarele./ Din el ne-am croit poteci în pădure, în munte./ Lângă vetre mărunte./ Dacă te uiți bine, înapoi/ În pietre, nemuritori, suntem noi, numai noi".

Istoricul Leonard Velcescu: „Fiecare statuie de dac, realizată după modele reale, ascunde și un portret lăuntric care se contopește cu cel fizic”

(Libertatea, 5 august 2014, Cristian Burcioiu)

Istoria antică a României pășește azi la brațul lumii moderne după ce un ONG și o companie de software au lansat o aplicație mobilă care permite accesarea unui veritabil muzeu virtual. Aplicația gratuită «Statui de daci», dezvoltată de Asociația Identitate Culturală Contemporană - AICC - (www.aiccromania.org), și de Gemini Solutions se bazează pe cercetările lui Leonard Velcescu (foto), doctor în istoria artei, titlu obținut la *École Pratiques des Hautes Études-Sorbona*, în anul 2000.

Istoricul, președinte onorific al AICC, a analizat o serie de statui realizate la Roma în timpul domniei lui Traian (98-117 d.Hr.), care îi prezintă pe daci în ipostaze demne. Interesant este că nu doar postura lor este una impunătoare, dar că și materialul din care sunt realizate unele dintre aceste statui de daci este unul special, care de regulă nu era folosit pentru ilustrarea popoarelor cucerite. Este vorba de profir roșu, material «rezervat» statuiilor reprezentând împărați romani. Mai multe despre acest incitant subiect la baza căruia stau cercetări minuțioase ne-a vorbit chiar Leonard Velcescu într-un interviu acordat în exclusivitate ziarului Libertatea:

-Cum a început interesul dumneavoastră pentru statuile de daci și cât timp v-ați dedicat studierii lor?

-Prin anii 1992-1994, când eram student la Sorbona-Paris IV, la istoria artei și arheologiei, într-una dintre cărțile din bibliografia dată de profesori pentru pregătirea examenelor, am dat, din întâmplare, de niște reprezentări statuare monumentale de «barbari». Am fost uimit de aceste statui care reprezentau niște personaje într-o ținută demnă și impunătoare și, în mod natural, m-am întrebat cine sunt. Citind bineînțeles explicațiile date în această carte am aflat că aceste sculpturi de «barbari» sunt de fapt reprezentări de daci. Ceva mai târziu am aflat că aceste statui au fost realizate pentru Forul lui Traian, la Roma, și de aici am început să aflu cât mai mult despre aceste reprezentări de daci, total necunoscute pentru mine și de care nu știam absolut nimic. După master, am propus profesorilor de la Sorbona și *École Pratique des Hautes Études* ca statuile de daci să fie subiectul meu de teză de doctorat. Subiectul a fost acceptat și am susținut teza de doctorat în anul 2000 la Sorbona, la *École Pratique des Hautes Études*.

-În ce constă relevanța culturală a acestor statui?

-Imaginile de pe Columnă și statuile de daci pun în evidență stilul sculpturii romane din timpul lui Traian și oferă numeroase informații documentare. În primul rând, se observă calitatea ce caracterizează aceste reprezentări; figurile dacilor pot fi considerate ca fiind adevărate portrete, în sensul că prezintă asemănări evidente cu modelul sculptat, care particularizează fiecare personaj reprezentat. De asemenea, de remarcat este și fizionomia lor aparte, naturală, demnă, nobilă, viguroasă și dârză. Este deosebit de important de notat că marea majoritate a acestor sculpturi au fost realizate de artiști oficiali romani în momentul când arta romană se afla la apogeu, cu alte cuvinte, calitatea reprezentării figurii umane atinsese cel mai înalt grad artistic. Aceste portrete au fost realizate după viu, după modele reale, adică daci sau prizonieri daci, au servit ca studiu pentru a fi reprezentați în basoreliefurile Columnei lui Traian și pentru statuile forului acestuia.

Sculptorii romani au înțeles și în același timp au perceput, factor esențial în domeniul artelor plastice, faptul că, înainte de a observa, studia și reda fizionomia aspectului fizic exterior, trebuie decodat și înțeles mai întâi aspectul psihic, aspectul interior al fiecărui personaj, «portretul» lăuntric. Astfel, avem de-a face în realitate cu două portrete pentru fiecare personaj, cel exterior și cel interior. Cele două portrete se unesc ca într-o simbioză perfectă, căpătând aspectul de «vivant», de real. Se poate presupune că de aici provine «misterul» și prestigiul artei portretului școlii romane din timpul lui Traian. Conform binecunoscutului dicton de mare esență «chipul reprezintă oglinda sufletului», sculptorii romani au înțeles acest rol primordial al psihicului care modelează, «sculptează» și formează aspectul chipului exterior al omului.

-Cât de importante sunt cercetările referitoare la statuile de daci pentru comunitatea științifică internațională?

-Așa cum am arătat, Columna și statuile monumentale ale dacilor au permis o mai bună cunoaștere a artei romane din perioada domniei lui Traian (98-117 d.Hr.) și stilul artiștilor prestigioasei școli artistice din Roma. Se poate afirma că aceiași artiști care au sculptat compozițiile Columnei au realizat de asemenea și statuile de daci, în primul rând în ceea ce privește portretele personajelor. Stilul artistic este foarte apropiat și se poate remarca faptul că aceleași personaje dace sunt reprezentate atât pe Columnă, cât și în statui. De asemenea, imaginile de pe Columnă și statuile de daci au permis o mai clară percepere a legăturii dintre arta și artiștii Renașterii, Barocului, etc și arta antică. Aceste sculpturi realizate în perioada lui Traian au servit ca bază, ca model, pentru artiști de mai târziu din perioada Renașterii, Barocului, și așa mai departe, influențându-le stilul, lucru vizibil în capodoperele lor celebre. Deci, importanța istorică și artistică a acestor opere antice este dublă: pentru cultura României și pentru cea internațională.

-De ce credeți că este important ca românii să cunoască aceste statui?

-Aceste cercetări privesc cultura României în mod direct și sunt deosebit de importante. Cum importantă este și promovarea și dezvoltarea aplicațiilor software de tip cultural, precum cele realizate de Gemini Solutions. Asemenea demersuri sunt foarte prețioase pentru societatea noastră, fiind de o foarte mare însemnătate pentru cultura, identitatea și imaginea României în lume. Cunoașterea cât mai justă a istoriei complexe a unui popor constituie identitatea lui culturală, fără de care el, poporul, nu poate supraviețui din punct de vedere spiritual.

-Cum sunt promovate aceste monumente?

-În 2012, a fost realizat de AICC, în colaborare cu ingineri în informatică din București, de la Gemini Solutions, un muzeu virtual sub forma unei pagini web care prezintă sculpturile de [daci](#). Tot împreună cu ei am realizat și un site despre [Columnă](#): Tehnologia este foarte importantă pentru promovarea și răspândirea culturii și cu ajutorul ei publicul larg poate să fie constant informat.

-Considerați încheiat studiul asupra statuilor sau cercetările dvs. continua, în vreun fel ?

-Unul dintre profesorii mei de la Sorbona, domnul Philippe Bruneau, specialist în civilizația și arta greacă, spunea: pentru cercetarea unui subiect, tot timpul trebuie să ne punem întrebări și să găsim explicații plauzibile pentru ca subiectul cercetat să avanseze în mod cât mai științific. Iar cercetările legate de reprezentările de daci din Forul lui Traian sunt departe de a fi terminate. Subiectul este vast, cu numeroase ramificații și semne de întrebare și deosebit de important pentru cunoașterea istoriei antice a României.

Cultura românească, promovată cu ajutorul tehnologiei moderne

Zilele trecute, Biblioteca Națională a fost locul ales de reprezentanții Asociației Identitate Culturală Contemporană (AICC) pentru organizarea unei conferințe de presă dedicată ideii de promovare și dezvoltare a aplicațiilor software de tip cultural.

La eveniment au participat specialiști din industria IT și oameni de cultură care au vorbit despre modul în care pot fi transmise și popularizate valorile autohtone. În cadrul evenimentului s-a vorbit despre instrumente software cu ajutorul cărora pot fi promovate simbolurile culturii românești. Astfel, inginerii IT prezenți la eveniment, au făcut referire la programe software interactive prin care pot fi accesate oricând informații referitoare la monumente importante românești. Invitat special al evenimentului a fost istoricul Leonrd Velcescu, cel care s-a dedicat timp de 15 ani identificării și analizării statuilor de daci realizate de sculptori romani.

